

KINGA KRAWIECKA

Wydział Nauk Pedagogicznych

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3516-4676>

Forum Pedagogiczne
2018/2

Wpłynęło: 21.05.2018

Zatwierdzono do druku: 26.09.2018

DOI: 10.21697/fp.2018.2.23

Orientacja przestrzenna osób z niepełnosprawnością wzrokową – od interdyscyplinarności problemów ku współczesnym rozwiązaniom

[Kuczyńska-Kwapisz J., Śmiechowska-Petrovskij E. (2017). *Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 262 s.]

Monografia pt. *Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania*, autorstwa Jadwigi Kuczyńskiej-Kwapisz i Emilii Śmiechowskiej-Petrovskij, kompleksowo prezentuje ustalenia pojęciowe dotyczące rehabilitacji osób z niepełnosprawnością narządu wzroku oraz towarzyszące im ważne rozważania na temat orientacji przestrzennej i poruszania się osób niewidomych i słabowidzących. Czytelnik ma wrażenie interdyscyplinarnego przejścia od ustaleń terminologicznych, poprzez aktualizację założeń teoretycznych, do badań dotyczących strategii, technik oraz narzędzi niezbędnych w nauczaniu orientacji przestrzennej, co świadczy o uporządkowanej konstrukcji koncepcyjnej publikacji. Natomiast samodzielne i bezpieczne poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku jako niezbędny warunek ich samorealizacji poprzez osobiste i zawodowe przekształcanie zastanej rzeczywistości stanowi aktualną retorykę autorskich rozważań.

Książkę tworzy siedem opracowań, które poprzedza wstęp, a kończy spis bibliograficzny. Pierwsze z nich, zatytułowane *Kluczowe zagadnienia rehabilitacji osób z niepełnosprawnością narządu wzroku z zaznaczeniem istotności orientacji przestrzennej i lokomocji*, autorstwa Jadwigi Kuczyńskiej-Kwapisz wprowadza czytelnika w problematykę rehabilitacji oraz nauczania orientacji przestrzennej i poruszania się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku, jako specyficzną jej formę oddziaływania w zakresie leczniczym, psychicznym, społecznym, zawodowym oraz kształcenia ogólnego. Autorka podkreślając, że orientacja przestrzenna i samodzielne poruszanie się odgrywają znaczącą rolę w przystosowaniu społecznym osób niewidomych i słabowidzących, porusza znaczenie kompensacyjnej roli

zmysłu słuchu, dotyku oraz czucia pozycji i ruchu ciała. Można przyjąć, iż niniejsze opracowanie stanowi wprowadzenie do kolejnych usystematyzowanych rozważań na temat tradycyjnych i nowoczesnych możliwości wspomagania orientacji przestrzennej osób z niepełnosprawnością narządu wzroku.

Rozdział Jadwigi Kuczyńskiej-Kwapisz i Jacka Kwapisza, zatytułowany *Strategie nauczania orientacji przestrzennej i poruszania się osób niewidomych*, eksponuje: podstawowe pojęcia i umiejętności jednostki niewidomej z zakresu orientacji przestrzennej (ćwiczenia rozwijające i utrwalające pojęcia przestrzenne, techniki ochraniające jednostkę przed upadkiem, sposoby ustalania kierunku marszu, systematycznego poznawania otoczenia, odnajdywania upuszczonych przedmiotów oraz korzystania z pomocy przewodnika); techniki posługiwania się długą laską (technika diagonalna, technika dotykowa, sposoby chodzenia po schodach z laską oraz korzystania ze schodów ruchomych); wiadomości i umiejętności niezbędne do samodzielnego poruszania się w otwartej przestrzeni publicznej oraz do korzystania ze środków komunikacji miejskiej; wiadomości i umiejętności potrzebne do posługiwania się nawigacją, planami, mapami, w tym kartografią dotykową. Ponadto autorzy prezentują projekt podstawy programowej orientacji przestrzennej dla uczniów niewidomych w różnym wieku – również dorosłych. W załączonym do tekstu aneksie znajduje się skala ocen z zakresu orientacji przestrzennej i bezpiecznego samodzielnego poruszania się osób niewidzących.

W kolejnym rozdziale Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz porusza zagadnienie strategii nauczania orientacji przestrzennej i bezpiecznego poruszania się, lecz podmiotem tego nauczania czyni osobę słabowidzącą. Dokonuje opisu czynników warunkujących stopień posługiwania się wzrokiem, akcentując wpływ stanów patologicznych oka na funkcję widzenia, takich jak: bielactwo, niedorozwój lub ubytek tęczówki, zaćma, zmiany na dnie oka przy cukrzycy, zwyrodnienie plamki żółtej, jaskra, zanik nerwu wzrokowego, wysoka krótkowzroczność, barwnikowe zwyrodnienie siatkówki, brak soczewki i oczopląs. W dalszej części autorka opisuje ocenę sprawności narządu wzroku, na którą składa się ocena kliniczna, wywiad z badanym oraz ocena czynnościowa, a następnie przedstawia indywidualny program nauczania dla osoby słabowidzącej, który powinien być skonstruowany przez nauczyciela orientacji przestrzennej. W drugiej części opracowania swoją uwagę poświęca różnym rodzajom pomocy używanym do orientowania się przestrzennego, wskazówkom metodycznym i praktycznym wspomagającym funkcjonowanie osób słabowidzących. Tak jak do poprzedniego opracowania, tak również do niniejszego, załączony został aneks prezentujący skalę ocen z zakresu orientacji przestrzennej i bezpiecznego, samodzielnego poruszania się jednostek słabowidzących.

Kluczem do prowadzenia profesjonalnej, kompleksowej pracy rehabilitacyjnej z osobami niewidomymi i słabowidzącymi powinno być interdyscyplinarne podejście do zagadnienia orientacji przestrzennej i lokomocji osób z niepełnosprawnością narządu wzroku – podkreśla Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz w ostatnim opracowaniu zatytułowanym *Orientacja przestrzenna z mobilnością jako problemy*

interdyscyplinarne i wyzwania dla profesjonalistów. Zaznacza, że dużym wyzwaniem jest praca rehabilitacyjna z seniorami z niepełnosprawnością wzrokową, szczególnie ze względu na złożoność ich potrzeb rehabilitacyjnych wynikających z indywidualnych, naturalnych zmian patologicznych zachodzących w sferze życia biologicznego, psychicznego i społecznego. Drugim ważnym aspektem i również nie lada wyzwaniem jest współpraca nauczycieli orientacji przestrzennej z rodzicami dzieci z niepełnosprawnością narządu wzroku. Autorka biorąc udział w projekcie „Międzynarodowa Szkoła Matek”, uczestniczyła w spotkaniach z rodzicami dzieci niewidzących nie tylko z Polski, lecz także z Ukrainy, Rosji, Białorusi, Kazachstanu, Gruzji, Indii, USA. Przytacza najczęściej zadawane przez nich pytania wraz z odpowiedziami.

Trzy kolejne rozdziały opracowała Emilia Śmiechowska-Petrovskij. W pierwszym zatytułowanym *Elektroniczne narzędzia wspomagające orientację przestrzenną i samodzielne poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku* autorka prezentuje funkcjonalność elektronicznych narzędzi wspomagających poruszanie się osób niewidzących: Electronic Travel Aids – ETA oraz elektronicznych narzędzi nawigacyjnych służących do orientowania się w przestrzeni: Electronic Orientation Aids – EOA. Funkcjonalność tego rodzaju technologii wspomagających przejawia się głównie w efektywnym budowaniu map poznawczych terenu przez jednostki z niepełnosprawnością narządu wzroku, co może istotnie wpływać na zwiększenie ich samodzielnej i bezpiecznej mobilności. Jednak aby narzędzia te mogły być właściwie i efektywnie użytkowane w zakresie poruszania się i orientacji w przestrzeni – pisze autorka – niezbędne jest zapoznanie się z odpowiednimi instrukcjami metodycznymi.

W kolejnym rozdziale pt. *Elektroniczne narzędzia wspomagające orientację przestrzenną i samodzielne poruszanie się w perspektywie osób z niepełnosprawnością narządu wzroku* autorka prezentuje badania obejmujące stopień wykorzystywania opisanych powyżej narzędzi, przebieg procesu nabywania o nich wiedzy i umiejętności posługiwania się nimi, jak również znaczenia przypisywane im przez osoby niewidzące w ich codziennym funkcjonowaniu. Opracowanie wieńczę dyspozycje do wywiadu.

Ostatni rozdział, autorstwa Emilii Śmiechowskiej-Petrovskij, zatytułowany jest *Pies przewodnik w orientacji przestrzennej i samodzielnym poruszaniu się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku.* Autorka wprowadza czytelnika w obszar historycznych aspektów wykorzystania psa przewodnika na rzecz osób z dysfunkcją wzroku. Ukazuje jego znaczenie dla mobilności tych jednostek, a także kreśli współczesną praktykę związaną ze szkoleniem psów przewodników. Opracowanie kończą wskazówki metodyczne mogące mieć znaczenie dla skutecznego nabywania umiejętności poruszania się z psem przewodnikiem oraz podsumowanie.

Prowadzony na kartach monografii dyskurs dotyczy ważkich i niezwykle aktualnych problemów związanych z orientacją przestrzenną i samodzielnym bezpiecznym poruszaniem się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku w różnym

wieku. Zaprezentowane ustalenia pojęciowe oraz koncepcje teoretyczne, poszerzone o autorskie badania i udokumentowane spisem polskich i obcojęzycznych pozycji literaturowych, wskazały na ważność procesu rehabilitacji osób niewidomych i słabowidzących – na jego ciągły postęp i nieodłączną interdyscyplinarność. Każdy czytający poszerzy swoją wiedzę o świadomość potrzeby intensyfikacji działań (nie tylko tyflopédagogów) na rzecz osób z niepełnosprawnością narządu wzroku – działań, które pozwolą na samodzielne i bezpieczne poruszanie się tych osób w przestrzeni, a tym samym umożliwią im podejmowanie wartościowych ról społecznych z prawem do kreowania jakości godnego życia, bez względu na ograniczenia wyznaczone niepełnosprawnością. Powyższe sprawia, że grono odbiorców książki *Orientacja przestrzenna i poruszanie się osób z niepełnosprawnością narządu wzroku. Współczesne techniki, narzędzia i strategie nauczania* mogą stanowić reprezentanci różnych środowisk naukowych, w sposób szczególny tyflopédagodzy oraz studenci kierunków pedagogicznych, zwłaszcza pedagogiki specjalnej.